

Szlabikorz cieszyńskij rzeczy

Tómeck Sochacki

www.gwaracieszynska.pl

facebook.com/gwaracieszynska

LEKCYJA PIYRSZO – ABECEDA A RACHOWANI.

Dziecka szlabikujcie na každo całóm abecede a bydziecie jóm chned umieć.
Cieszyńsko abeceda:

A – a	amoleta
B – by	baniok
C – cy	cmer
Ć – ćy	ćmok
D – dy	deka
E – e	efoj
F – fy	fachtla
G – gy	grudza
H – hy	hajbisz
I – i	ibercyjer
J – jy	jetelinka
K – ky	kacabaja
L – ly	lasztówka
M – my	modrziczka
N – ny	nasiyniorka
O – o	okorek
P – py	parzok
R – ry	rowniok
S – sy	sałasz
SZ – szy	szaflik
Ś – śy	śmiźla
T – ty	tłołka
U – u	uherka
W – wy	wachtorz
Y – y	yny
Z – zy	zakrzos
Ż – ży	ździuch
Ž – žy	žber

A terazy bydymy rachować od jedyn do dziesiynć:

1 – jedyn	szytry wajca
2 – dwa	dwa miechy
3 – trzi	trzi kokoty
4 – szytry	szytry zogłowki
5 – piynć	piynć kreplików
6 – szejś	szejś uherek
7 – siedym	siedym kurczoków
8 – osim	osim chłostoli
9 – dziewiynć	dziewiynć chroboczków
10 – dziesiynć	dziesiynć floków

LEKCYJA DRUGO – MOJA FAMILIJA

W moji familiji sóm:
Mama, Mamulka, Matka
Tata, Foter, Tacik

Brat
Siostra
Starzik, starziczek
Matka, Starka, starczka
Ujec
Ciotka

Mamulka a Tacik to sóm moi Tatowie. Brat a siostra to też sóm jej ich dziecka. Starzik a Starczka to sóm Tatowie mojih Tatów. Ciotka a Ujec to sóm dziecka od Starzików.

Mój Tacik sóm ajzybanerym.
Moja Mamulka sóm gaǳzinóm.
Mój brat siostra a jo chodzimy eszcze do szkoły.
Starzik sóm nejstarsi we familiji, cały ǳywot robili na szachcie.
Starka też uǳ sóm starzi, cały ǳywot byli gaǳzinóm.
Ujec a Ciotka robióm na gróncie.

A tak bydymy odmiyniać czasownik być:

Jo je synek jezech synek/synkym joch je synek/synkym
Tyjś je dziolucha jezech dziolucha/dzioluchóm
Ón je hawirzym, óna je gaǳzinóm, óno je wrzawe
My sóm galanio
Wyjście sóm myndrocy
Óni sóm owczorze , Óny sóm przeciwne

A terazy czasownik mieć:

Jo móm dziesiynć roków
Ty mosz potargany kabot
Ón mo szykownóm babe, óna mo piynć wajeć, óno mo dwa roki
My mómy kupa gróntu
Wy mocie jutro kolynde
Óni majóm szumne kobzole, Óny majóm po patnost Roków

Óny majóm po patnost roków

Mama uǳ przisзли s pola. Tacik łorajóm pod kopcym. Ujec jechoł spuszczać s chłopami jednym na byka. Ciotka niesóm kapkym patyków w dzichcie. S bratym a siostróm my dzisio byli u starki. Starziczek kurzóm fajkym. Starka rzykajóm po cichu w izbie.

LEKCYJA TRZECIO – CHAŁPA, RACHOWANI, WYKANI

W chałupie miyszko cało moja familija. Postawił jóm tacik mojigo starzika isto ze sto roków tymu, kiej starucno chałupa s drzewa sgorała . W jednej izbie na legierze spióm Mamulka s Tacikiym, a wedle na miyjszych legierkach bra a siostra. Jo spitym ze Starków w drugij izbie. Starziczek umrzili łóńskigo roku. W kuchyni dycki jymy wszyscy pospołu śniodani, obiod a wieczere. Na ścianach sóm powieszane świynte obrozki przy kierych Starczka se rzykajóm. W zimie Tacik chajcujóm pod blachóm, a Mama na nij warzóm łobiod a insze jodło. W chałupie dycki je porzóndek, a wszelko musi być poukludzane. Inakszy je krawal bo Tacik na nas poska nie ǳałujóm.

Tak bydymy odmiyniać czasownik być w czasie przeszłym:

jo był/była jo żech był/była joch żech był/była byłech/byłach był żech/była żech
Tyjś był/była był żejś/była żejś
Ón był óno było óna była
My byli/były byli my/były my
Wyjście byli/były byliście/byłyście
Óni byli óny były

A tak czasownik mieć w czasie przeszłym:

Jo miół/miała miółech/miałach miół żech/miała żech joch miół/joch miała
tyjś miół/miała miół żejś/miała żejś
ón miół óna miała óno miało
Mieli my miały my
Wyjście mieli/miały Mielijście/miałyście
Óni mieli óny miały

Terazy rachujemy dali do dwacet:

11 - jedynost	jedynost kaczcyc
12 – dwanost	dwanost fazoli
13 – trzinost	trzinost roków
14 – szternost	szternost trusioków
15 – patnost	patnost kostek
16 – szesnost	szesnost bajtlów
17 – siedymnost	siedymnost barónów
18 – osimnost	osimnost becoków
19 – dewatnost	dewatnost chapardzioków
20 – dwacet	dwacet goiczków

Starka, Starziczek, Mama, Tacik, a aji Ciotka a Ujec sóm łod nas starsi a majóm we familiji chyre, tóż kiejsi sie do nich prawilo WY. Tacik siedzóm. Mamulka byli. Starka rzykajóm. Starziczek bydóm kurzyć fajkym. Ujec łobracajóm siano. Ciotka kopióm we wołkach. Dycki sie do nich rzóndziło we trzeci osobie liczby mnogij. Tak sie rzóndziło aji do cudzych – paniczko dejcie mi tóm taszke. Panoczku póćcie dali. Terazy sie už tak w Polsce nie prawi ale za Olzóm eszcze ja.

LEKCYJA SZTWORTO – KOLE CHAŁUPY, RACHOWANI

Kole naszej chałupy je chlyw, masztal a stodoła. We chlywie sóm kury, kokoty, trusioki a kaczyce. Sóm tam aji krowy, cieliczki a byk. W masztali stoi kóniczek, kiery we świynto cióngnie kolasym – baji na dożynki. Wedle w corku sóm baróny a kozy. We stodole je siano – w sómsieku a na piyntrze. Stojóm tam eszcze stare ździorba kiere miół Starzik. Wedle stodoły je aport. Kole chałupy sóm wołki ze zymmiokami, ostrwie ze sianym, a reż s pszynicóm. Pod lasym je wyndzok, w kierym Tacik wyndzóm szpyrki po zabijaczce. Od chałupy idzie miedza aż ku dziedzinie, kany chodzimy do szkoły.

Rachowani kiery je kiery:

1 – piyrszy
2 – drugi

3 – trzeci
4 – sztworty
5 – piónty
6 – szósty
7 – siódmy
8 – usmy
9 – dziewiónty
10 – dziesięnty
11 – jedynosty
12 – dwanosty
13 – trzinosty
14 – szternosty
15 – patnosty
16 – szesnosty
17 – siedymnosty
18 – osimnosty
19 – dewatnosty
20 - dwacaty

Czas przyszły czasownika być:

Jo bydym
Ty bydziesz
Ón, óna, óno bydzie
Wy bydziecie
My bydymy
Óni, óny bydóm

A terazy czasownik mieć:

Jo bydym miół
Ty bydziesz miół/mieć
Ón bydzie miół Óna/óno bydzie mieć
My bydymy mieć
Wy bydziecie mieć
Óni, óny bydóm mieć/mieli

Czasowniki w czasie przeszłym w piyrszej osobie liczby pojedynczej idzie odmieniać rostonajcie na trzy sposoby:

Jo rachowała trusioki.
Rachowała żech trusioki.
Rachowałach trusioki.

Dycki to słowo rachowała zustowo. Wszecki trzy formy sóm dobre.

A terazy baji tańcować:

Jo tańcował na muzyce.
Tańcował żech na muzyce.
Tańcowałołach na muzyce.

Zajś to tańcowoł zusto.

Czasym eszce je zaimek sie przy czasownikiu, a wtynczas sóm sztyry formy:

Jo sie dziwała przez łokno.
Jo żech sie dziwała przez łokno.
Dziwała żech sie przez łokno.
Dziwałach sie przez łokno.

Terazy eszce czasownik spamiyntać sie.

Jo sie spamiyntoł dziepro na drugi dziyń.
Jo żech sie spamiyntoł dziepro na drugi dziyń.
Spamiyntoł żech sie dziepro na drugi dziyń.
Spamiyntołech sie dziepro na drugi dziyń.

A jak przy czasowniku je zaimek se to to wyglóndo tak:

Jo se spómniała nieskoro.
Jo żech se spómniała nieskoro.
Spómniała żech se nieskoro.
Spómniałach se nieskoro.

LEKCYJA PIÓNTO – ZABIJACZKA

Zabijaczka to było dycki wielkucne świynto. Jak eszce kormik był szumny to Tacik wiedzieli, że bydzie miynsa a szpyrek na długi czas. U nas dycki zabijo Ujec, a Foter už łod rana chowali cosik w bintfelu – jakómsik flaszkym gorzołki. Parzok a blachym trzeja było roschajcować už wczas rano. Na blasze sie warziła woda we wielkucnych garcach na preswórszt, a w parzoku woda na oparzyni bagóna. Miynso sie dowoło do chłódnego – baji do szpajski. Kole dziesióntej była Swaczyna a kawa, a potym už do wieczora masorz robiuł jelita, szynki a preswórszt. We wielkim garcu na blasze bulkała perdelónka. Wszyndzi wóniało korzyniami a warzonym miynsym. Po zawijaczce Tacik wyndzili szpyrki we wyndzoku pod lasym. Hej, zabijaczka to było dycki wielkucne świynto.

Labializacyj je wtynczas jak do słowa kiere sie zaczyno do samogłoski o sie przilepi samogłoska u. Nie we wszystkich dziedzinach na Cieszyńskij Ziymi óna była. To przilepióne u sie czyto a mówi jako ł.

Łokno je odewrzite do korzón.
Łoto łóńskigo roku my mieli kupa kaczyc.
Łodewrzij ty dwiyrze bo tu je duchota.
Ło kierej mosz Tyn cug?
Łod rana był jakisi pitómy.

Rachowani od 21 do 49

Od 21 do 49 sie rachuje na dwa sposoby. Piyrszy je taki, że nejprzód sie prawi cyfre kiero je zapisano po dziesióntkach, potym literym a, a potym dziesióntkym. Rachować idzie aji tak, że sie prawi nejprzód dziesióntkym, a potym cyfre kiero je dali:

21 – jedyn a dwacet   dwacet jedyn

22 – dwa a dwacet   dwacet dwa
23 – trzi a dwacet   dwacet trzi
24 – sztyry a dwacet   dwacet sztyry
25 – piynć a dwacet   dwacet piynć.
26 – szejść a dwacet   dwacet szejść
27 – siedym a dwacet   dwacet siedym
28 – osim a dwacet   dwacet osim
29 – dziewiynć a dwacet dwacet dziewiynć
30 – trzicet
...
40 – sztyrycet
...
49 – dziewiynć a sztyrycet   sztyrycet dziewiynć

Liczba mnogo: w liczbie mnogij w rzeczownikach, kiere sie kóńczóm na spółgłoske t na końcu może być samogłoska o. Adwokat – adwokacio. Kamrat – kamraccio. Je tak aji w liczebnikach: dwa, trzo, sztyrzo.

LEKCYJA SZÓSTO – GODNI ŚWIYNTA

Szczynści na szczynści na tyn to tu Nowy Rok, cobyjście tu byli zdrowi cały Boży Rok!
To nóm Boże dej!

W każdym kóntku po dziecióntku, a na piecu troje, a cobyjście nie powiedzieli, że je kiere moje!

To nóm Boże dej!

Cobyjście byli zdrowi i wiesieli, jako w niebie annieli!

To nóm Boże dej!

Coby sie Wóm darziło, mnożiło, kapusta, groch, żito, reż, pszniczka też!

To nóm Boże dej!

Cobyjście mieli pełne pudła, cobywóm gaździno przy piecu nie schudła!

To nóm Boże dej!

Cobyjście mieli tela byczków, wiela w lesie smyreczków, a tela cieliczek, wiela w lesie jedliczek!

Cobyjście mieli tela liści na kapuście, wiela ludzi na odpuście!

To nóm Boże dej!

Kurek pełno grzynda, hej kolynda, kolynda!

Jak chcymy rzyc, że gdosi cosik mo baji, że Janka mo cerym, to wtynczas to bydzie tak: Janczyna cera. Koszula Tacika – Tacikowa koszula. Grónt od Jury – Jurów grónt. Synek od Mamy – Mamin synek. To je starucno forma, kierej už ni ma w jynzyku literackim, a mianuje sie óna przimiotnik dzierzawczy.

Starzików mantel

Starczyn Kabot

Tatowe bótki

Mamine kopyce

Ujcowe bróny

Ciotczyne skoski

Kóńcówka ch je czasym w czasie terażniejszym czasownika być: Przecach je staro, Juzech ci prawiuł. Ale to samo idzie rzyc: Przeca żech je staro, Już żech ci prawiuł.

Użech nie poradził śnim wydzierzeć.
Musiołech odynść.
Stanyłach ze zadku.
Widziałach to s łokna.

W rzeczownikach żyńskich miynkkotematowych w dopełniaczu je starucno kóńcówka
e – baji: do piwnice, ze studnie.

Zaniós zech miech do piwnice.
Nacióngłach wody ze studnie.
Zanióśli trówle do marownie.
Zakludziuł kónia do masztale.

W bierniku kole form babe, studnie je eszcze babym, studniym, kopaczkym, koszulym.
Tak prawióm Górole kole Jabłónkowa.

Dej mi tóm kopaczkym.
Ściepej tóm zmazanóm koszulym.

LEKCYJA SIÓDMO – WIELKANOC

Przyszli my tu przyszli, pod wasze okiynko,
Żeby was posdrowić miło gospodyńko,
Goiczek zielóny, pięknie przistrojóny.
A na tym goiczku malowane wajca,
Sóm też tam dziółuszki szykowne do tańca,
Goiczek zielóny, pięknie przistrojóny.
Siedzóm se gaździnka na małym stołeczku,
Piastujóm dziecióntko w biołym zogłoweczku,
Goiczek zielóny, pięknie przistrojóny.
Zdało sie nóm zdało, że w polu gorało,
A to gaździneczce liczko zakwitało,
Goiczek zielóny pięknie przistrojóny.
Zdało sie nóm zdało, że sie w polu mroczy,
A to gazdoszkowi czerniły sie oczy,
Goiczek zielóny pięknie przistrojóny.
Dejcie wy nóm dejcie, co nóm dać i chcecie,
Bo nóm trza ijsć dali, dobrze o tym wycie,
Goiczek zielóny, pięknie przistrojóny.

Jabłónkowani to je inakszy sziakani lebo siakani. Sziakajóm gor Górole kole
Jabłónkowa ale słyhać go w rzeczy aji w lstebnym, Kóniokowie a Jaworzince. Polego
to tym, że miyszajóm sie do kupy spóglóski dziónstłowe – (sz, cz, ź, dź) s (ś, ć, ź, dź) a
robióm sie nowe – śz, cz, źź, dźź. Jak kole Cieszyna sie prawi szczekać, to Górol
Jabłónkowski rzeknie śzczekać, lebo ściekać.

Szare siano – sziare sziano.
Żółto zymia – żiółto zymia.
Czarne ziele - czorne cziele.

Uś miesińciek downo zesieł a jo jescie nie spała
Na tebie jech mój synečku na tebie jo ćakała

Nie spała jo prześlej nocy ani ńtwierci godziny
Bo mi jyny mój synećku śły ło тебе nowiny
Śły nowiny nowinećki a śły jedna za drugóm
Dej zie Bozie rana doćkać co mi ludzie powiedzóm

W Goraliji sie prawi miasto kopaczka – kopaćka. Miasto cz je ć. Miasto sz je ś – skubać
– śkubać. Miasto rz je ż – rzóndzić – żóndzić.

Czopka – ćopka.
Czakać – ćakać.
Czorny – ćorny (ciorny)
Szkubaczka – śkubaćka.
Szczyńsci – śćynći
Szpyrka – śpyrka
Rzyka – żyka
Rzóndzić – żóndzić.
Rzitowi – żitowi

LEKCYJA ÓSMO – GALANIO

Kany sóm ty czasy, kiej my na zolyty chodzowali. To nie było jako terazy, że synek przidzie a biere dziołuchym na muzyke a ani sie nie spyto jejich Tatów. Kiej si szło na zolyty dycki w Piontek, Abo w sobotym, jak było w polu wszecko porobióne. Dziołucha ze synkom se tak nie szła do lasa, abo na miedze se siednóc. Młodzi se siedli na ławie pod chałupom, lebo do izby a wyrzóndzali. Dziepro potym nieskorzi synek wzión dziołuche na muzyke. Po muzyce jóm musioł jednako odkludzić do chałupy, przed nocóm. Jak uż było tak daleko że sie mieli fest ku sobie, to sie robiło smowy. Tatowie wyrzóndzali jako to wszecko bydzie – wiesieli, jaki dziołucha dostanie wiano, gdo co kupuje a tak dali. Zolyty sie potym dycki fajnie spóminalo.

Rzeczowniki, kiere sie kóńczóm na K lebo na G sie odmiynio w narzyndniku na dwa sposoby. Kóńcówka – YM je starszo, a – IYM je nowszo spolszczóno.

Bóg – Bogiym, Bogym.
Krok – krokiym, krokym.
Synek – synkiym, synkym
Starzik – starzikiym, starzikym.

Rachowani dziesióntek do sto:

10 - dziesiynć
20 - dwacet
30 – trzicet.
40 – sztyrycet.
50 – pindziesiónt.
60 – szejdziesiónt.
70 – siedymdziesiónt.
80 – łosimdziesiónt.
90 – dziewiyndziesiónt
100 – sto

Liczebniki 21 – 100

21 - Jedyn a dwacaty, dwacaty piyrszy
22 – dwa a dwacaty, dwacaty drugi
23 – trzi a dwacaty, dwacaty trzeci
...
30 – trzicaty
40 – sztyrycaty
50 – pindziesiónty
60 – szejdziesiónty
70 – siedymdziesiónty
80 – łosimdzesiónty
90 – dziewiyndziesiónty
100 – setny.

W dopełniaczu liczby mnogij rzeczowników miynkkotematowych je kóńcówka – ICH.

Kónie – kónich
Ludzie – ludzich
Kości – kościch
Zady – zadnich

Miasto ę, ą w jynzyku literackim w cieszyńskij rzeczy je – YN, - ÓN, - ÓM

Ręka – rynka
Pięc – piync
Gęś – gynś, gyjs
Sądzić – sóndzić
Sąsiad – sómsiod
Wąs – wóns.

LEKCYJA DZIEWIÓNTO – SZKUBACZKI

Szkubaczki to było szkubani piyrzo kiere paniczki na Cieszyńskij Ziymi robiły dycki na jesiyń. W chałupie, kany była dziołucha na wydaniu sbiyrały sie gaździnki a szkubały gynsi pióra, coby młoducha miała s czego suć zogłowki a pierziny na wiano, kiere sie potym nieskorzij dowoło do trówły – takij drzewianej skrzynie. Každó młoducha musiała mieć wiano, coby ji chłop nie wyczytoł, że nic ni miała. Matka młoduchy pozywała na szkubaczki swoji przocielki, kiere siodały do stoła a dowoła jim na poczynstne kołocz, czornóm kawym, a po kónsku buchty. Gazda zachajcowoł pod blachóm, a w bintfelu mioł schowanóm gorzołkym, kieróm czynstowoł baby, jak jich w karku szkrobało, a aji chłopóm, kierzi też czasym prziszli a nasrowali gaździnki. Na sztubaczkach sie szło dycki cosik mało wiewa dozwiadzić, śpiywało sie pieśniczki a aji rzykało. Jak sie trefiuł jakisi szykowny muzykant to zagroł na hóślach abo na gajdach. Kiejsi ludzie ni mieli radija ani telewizora, tóz to była dlo nich tako rozrywka. Tóz ludzie sie wiyncyj dzierzeli po kupie, a wszyjscy se pómogali. Terazy už każdy je yny dlo siebie a paniczkóm sie czasym nie chce ani wylyć s chałupy coby przerzóndzić s gaździnami s tej izby, bo raczy bydóm rzóndzić przes kómórkym...

Kole Cieszyna w ponikierych dziedzinach sie używo w czasownikach a rzeczownikach wspólgłoski J przed S, a Ś.

Miłość – miłojść

Radość – radojść
Prziniyść – pziniyjść
Wszystko – wszystko

W czasownikach kiere sie zaczynajóm od spółgłoski Z a po nij je spółgłoska, w ponikierych dziedzinach miasto Z je S.

Zjechać – sjechać
Zwiós – swiós
Zmazać – smazać
Zdzierżeć – sdzierżeć
Zmylić – smylić.

Rachowani do 1000:

100 – sto
200 – dwiesta
300 – trzista
400 – sztyrysta
500 – piyncet
600 – szejset
700 – siedymset
800 – osimset
900 – dziewiyncet
1000 – tysiónc

Liczebniki 100 – 1000 robi sie tak, że nejprzód sóm stówki a potym cyfra, od 21 – 49 sie prawi nejprzód stówki a potym ostatnim cyfrym przed dziesióntkami, abo tak jak w jynzyku literackim:

110 – sto dziesiync
116 – sto szesnost
125 – sto piync a dwacet sto dwacet piync
234 – dwiesta trzi a sztyrycet dwiesta trzicet sztyry
586 – piyncet osimdziesiónt szejść
746 – siedymset szejść a sztyrycet siedymset sztyrycet szejść

LEKCYJA DZIESIÓNTO – WIESIELI

Wiesieli sie zaczynało kiej żynich prziszól ze starostóm do chałupy, w kierej miyszkała młoducha. Musioł jóm wykupić, ale nejprzód chcioł biołóm byyrke, babucia a cieloka a potym mu przikludzili małóm družkym a dziepro na sóm kóniec młoduchym. Jak uż młodzi byli pospołu w chałupie to Tatowie jich bogosławili a przikozali jako majóm żyć. Po błogosławiynstwie sie śpiywało pieśniczke Ojcowski Dóm. Po kojściele wiesielnicy jechali do aryndy, a młoducha ze żynichym do chałupy żynicha po błogosławiynstwo. Dziepro wtynczas sie zaczęło tańcować a jejść. Kole północy były łoczepiny. Młoducha dostowała czepiec, kiery ji oblykały na głowym wydane paniczki. Uż nie była swobodno ale wydano, bo miała na głowie czepiec. Jak jako baba miała dziecko za panny to nieśmiała oblykać czepca, ale sfijała warkocz ze zadku głowy – tymu ludzie na nióm że je zowitka.

W czasownikach, kiere sie kónzczóm na – NÓĆ, abo –NYĆ w czasie przeszłym może sie srobić na końcu – NÓŁ, abo - NYŁ.

Siednóć – siednył, siednół,
Legnóć – legnył, legnół
Stanóć – stanył, stanół
Klepnóć – klepnył, klepnół

W czasownikach takich jako chodzić, widzieć, w czasie teraźniejszym na czynności Ziymi Cieszyńskij je odmiana chodzym, chodzisz, widzym, widzisz. W czynności bliżyj goralije – je forma chodzim, chodzisz, widzim, widzisz.

W naszej cieszyńskij rzeczy inakszy sie odmiyniajóm ponikiere imiesłowy bierne:

Zasioto pszynica
Pokroty chlyb
Wylote mlyko
Obleczóny chłop

W jynzyku literackim ni ma takich form jako:

Ludzie wyndzióni s kojściola
Umrzity człowiek

Terazy odmiynimy czasownik oblykać sie w czasie teraźniejszym:

Jo sie oblykóm
Ty sie oblykosz
Ón, óna, óno sie oblyko
My sie oblykómy
Wy sie oblykocie
Óni, óny sie oblykajóm

W czasie przeszłym:

Jo zech sie oblykoł/oblykała, joch sie oblykoł/oblykała, oblykołech sie/oblykałach sie,
joch zech sie oblykoł/oblykała
Tyjś si oblykoł, oblykoł żejś sie
Ón sie oblykoł, óna sie oblykała, óno sie oblykało
My sie oblykali, Oblykali my sie
Wyjście sie oblykali, oblykalijście sie
Óni sie oblykali, oblykali sie, óny sie oblykały, oblykały sie

W czasie prziszłym:

Bydym sie oblykoł/oblykała
Bydziesz sie oblykoł/oblykać
Ón sie bydzie oblykoł, óna/óno sie bydzie oblykać, bydzie sie oblykoł/oblykać/oblykała
My sie bydymy oblykać, bydymy sie oblykać
Wy sie bydziecie oblykać, bydziecie sie oblykać
Óni/óny sie bydóm oblykać

LEKCYJA JEDYNOSTO – W CIESZYNIE

Cieszyn to je starucne miasto. Ani muj Starzik už nie pamiyntajóm gdo go kiej postawiuł. S naszej dziedziny do Cieszyna ni ma daleko, tóż Starka chodzóm pieszo na targ we strzodym a w sobotym przedować mlyko, syr a śmietónke. Spadki dycki sie stawiam do obchodu, a kupióm cukier, tej, a nóm dzieckóm jakisi bómbón. Ros za czas Tacik nas bieróm do Cieszyna, kiej jadóm s wozym po wóngli. Jak my sóm szykowni to nóm aji kupióm ajntryt do kina, na jakisi fajny film. W Cieszynie my ros aji byli se srobić fotografijym, na kierej sóm my dziecka a Tatowie. W mieście je wiyncyj chałup, a wiyncyj ludzi jako u nas na dziedzinie. Paniczki sie inakszy oblykajóm, barży paradnie, ale kupa s nich nosi wałaski oblyczki, jako u nas. Po cestach jeżdżóm tramwaje a kupa kolasów. Jak sie bydym dobrze uczyć, to możne mie Tacik poszlóm do gimnazyja cobych był chytrzejszy.

Na połedniu Cieszyńskij Ziymi je czasym tak, że o małych dziełuszkach prawióm w rodzaju nijakim:

Haniczka było biydne
Jewka poszło do szkoły
Zofija srobiło porzóndek
Marysia odewrzyło dwiyrze

W Wiśle paniczki same o sobie prawióm w rodzaju mynskim:

Hanka prziniós nafty
Zofija prawiuł mi
Mania srobiuł buchtym
Sztefka zachajcowoł pod blachóm

Naszo rzecz w każdej dziedzinie je kapkym inakszo. Niżyj je porównani jako Tyn sóm tekst wyglóndo we trzech dziedzinach:

PRUCHNO: We strzode żech był w Cieszynie. Kupiulech Ujcowi zdradło. Weż putnie, a prziniyś wody ze studnie. Muszym sie śpiychać, bo chcym s jechać s Tatóm na Baranióm. Jeszczech tam nie był. Roźnij lampe, bo už je ćma. Jutro abo pojutru bydymy siyc. Dobróm kosóm sie wartko siecze. Jo rod siekym, bo móm nowóm kose. Jano chrómie, musioł go kón kopnóc.

WISŁA: We strzode byłech w Cieszynie. Kupiulech łujcowi zdradło. Weż putnie, a prziniyś wody ze studnie. Musze sie śpiychać, bo chce jechać Tató na Baranió. Jeszcze żech tam nie był. Roźnij lampe, bo už je ćma. Jutro abo pojutru bydemy kosić. Dobró kosó sie gibko kosi. Jo rod kosze, bo mó nowó kose. Jano chrómie, musioł go kón kopnóc.

KÓNIOKÓW: We strzodym żech był w Cieszynie. Kupiulech łujcowi sdzadło. Weż putniym, a pżiniyś wodym ze studnie. Musim sie śpiychać, bo chcym jechać s Tatóm na Baranióm. Jeściech tam nie był. Roźgnij lampym, bo už je ćma. Jutro abo pojutru bedymy kosić. Dobróm kosóm sie hute kosi. Jo rod kosim, bo móm nowóm kosym. Jano chrómie, isto go kón kopnół.

JEKCYJA DWANOSTO - SZACHTA

Mój Ujec robióm na szachcie w Karwinej. Kiejsi Hań downij Karwina to była mała dziedzina przilepióno do Frysztota, ale jak se wszymli, że pod ziymióm je wóngli, to

nastawiali szachtów, a porobili byty a Karwina sie przeogromnie rosroła. Ujec robióm na szachcie už dlugi roki. Miyszkajóm w Kaczyc, tóż jeżdżóm na szychtym na kole. Inksi chłopi, kierzi miyszkajóm dali jeżdżóm arbajtrym. Ujec jadóm wczas rano, přes ramie majóm przeciepanóm taszkym ze śniodanim, a na gowie czopkym. Robota na szachcie je ciynżko, Ujec przyjżdzajóm dycki po połedniu, jedzóm łobiod a idóm se kapkóm legnónć. Pote stowajóm a idóm dali robić – odbywajóm, siekóm trowym, a wszecko inksze co trzeja srobić.

Zaimek dzierzawczy w trzecij osobie mo odmianym przimiotnikowóm:

Jeji chłapiec
Jejigo chlapca
O jejim chłapcu
S jejim chłapcym
S jejim dzieckiyem
Jeji cerze

Odmiana rzeczowników přes przypadki:

Mianownik:	kto, co	dziołucha	synek
Dopełniacz:	kogo, czego	dziołuchy	synka
Celownik:	kómu, czymu:	dziołusze	synkowi
Biernik:	kogo, co	dziołuche	synka
Narzynownik	z kim, s czym	dziołuchóm	synkym, synkiym
Miejscownik	o kim, o czym:	dziołusze	synku, synkowi
Wołacz	o!	dziołucho	synku

Tryb przypuszczajóny:

Jo bych to srobiuł/srobiła srobiuł/srobiła bych to
Byłbych to srobiuł byłabych to srobiła
Ty byś to srobiuł/srobiła srobiuł/srobiła byjsz to
Byłbyjsz to srobiuł byłabyjsz to srobiła
Ón by to srobiuł srobiuł by to byłby to srobiuł
Óna by to srobiła srobiła by to była by to srobiła
Óno by to srobiło srobiło by to było by to srobiło
My by to srobili/srobiły srobili/srobiły by my to
Byli by to srobili
Wy byjście to srobili/srobiły srobili/srobiły byjście to
Byli byjście to srobili Były byjście to srobiły
Óni by to srobili srobili by to byli by to srobili
Óne by to srobiły srobiły by to były by to srobiły
Óny by to srobiły srobiły by to były by to srobiły

LEKCYJA TRZINOSTO – CHAŁUPINKA POD LASYM

Tej starucnej chałupy pod lasym už nim ma. Už jóm yny pamiyntajóm mój Starziczek. Dycki była pełno, rodziły sie w nij dziecka, umyrali w nij ci, co už byli starzi. Dokoła była zogroda, wedle rajczula, las ji pieknie szumioł pieśniczki, kierych už dziosio żodyn nie poradzi zaśpiywać. W zimie była bielućko łod śniega, na wiosne wóniało dokoła kwiotkami ze strómów, w lecie sianym, kiere schło na orstewkach, na jesiyń chałupka była malowano na złoto a na strzybno łod liści, kiere leciały ze strómów. Pote

tam zostali yny Starziczek ze Starkóm, bo młodzi poszli miyszkać do miasta, do lepszego żywobycio. Jak sie starzi pomynili to chałupe stulali, terazy už tam je yny miedza, a las fórt szumi jako kiejsi. Tej starucnej chałupy pod lasym už ni ma...

Na połedniu Cieszyńskij Ziymi – w Goraliji je w rzeczy akcynt inicjalny. Je ón na piyrszej sylabie:

Kopaćka
Narychtować
Fefermyncki
Zogłówek
Starziczek

Na naszej rzeczy przy odmianie czasowników używo sie zaimka jak sie prawi o osobie. Je to ganc inakszy jako w jynzyku literackim:

Jo je kowolym
My łorali sami
Jo widzioł
My rychtowali zabijaczkym

Kóńcówka osobowo je gor w drugij osobie liczby pojedynczej, a mnogij, a przeważnie je ruchomo:

Tyjś je młodszy
Wyjście go widzieli
Tyjś to srobiuł
Wyjście to ukludzili

Terazy sie bydymy uczyć jako sie poznowo na godziny, a jako sie prawi wiela je godzin:

Wiela je godzin?

12:00 – je dwanosto, połednie, północ (piyrzo, drugo, trzecio, sztworto, piónto, szósto, siudmo, usmo, dziewiónto, dziesięnto, jedynosto, dwanosto)

12:15 – je sztwierć na jednóm (dwie, trzi, sztyry, piynć, szejść, siedym, osim, dziewiynć, dziesiynć, jedynost, dwanost)

12:30 – je pół jednej (drugij, trzeci, sztwortej, pióntej, szóstej, siudmej, usmej, dziewióntej, dziesięntek jedynostej, dwanostej)

12:45 – je trzi sztwierci na jednóm (dwie, trzi, sztyry, piynć, szejść, siedym, osim, dziewiynć, dziesiynć, jedynost, dwanost)

Jak prawiymy kiej cosi bydzie, abo było:

12:00 - pełno godzina: o dwanostej, o jednej (drugij, trzecij, sztwortej, pióntej, szóstej, siudmej, usmej, dziewióntej, dziesięntej, jedynostej)

12:15 – we sztwierć na jednóm.

12:30 – o pół jednej

12:45 – w trzi sztwierci na jednóm.

We sztwierć na trzi mi jedzie cug do Cieszyna.

Ciotka majóm přiść w jedynost godzin

We trzi sztwierci na siedym bydymy wieczerać
Obodwiómy dycki o pół trzecij
Dzisiaj bydymy śniodać o dziewióntej

LEKCYJA SZTERNOSTO – CIOTKA S FRYSZTOTA

Eszcze jak żech małym synkym, to pamiyntóm jak Foter s Mamóm chodzili do ciotki do Frysztota. Za Olzóm my mieli kupa familiji, ale potym jak srobili granicym, to sie kapkym tyn nasz kóntakt utargoł. Ciotka už byli starzi jak my tam ku nij chodzili. Wyrzónndzała po naszymu, ale poradziła aji rzóndzić po czesku. Dycki mi dowala jakisi dobroty jak my ku nij prziszli – czekulady, pómarańczki, abo krepliki. Potym jak umrzyła to eszcze wiym, że Tacik tam czasym do kuzynów jejździuł, ale už miyni. Ciotka mieli wałaskóm sukniym, umieli wszyjstki pieśniczki po naszymu, a aji rzykali po cieszyńsku. Tacik mi dycki prawiuł, że za Olzóm to je też Cieszyńsko Ziymia, a cióngnie sie aż do Ostrawice. Cieszyńsko Ziymia je jedna, dlo nij ni ma granic, bo tam kany ludzie wyrzónndzajóm po naszymu, tam je naszo ojczyzna.

Terazy kapkym fónetyki:

Po RZ w cieszyńskij rzeczy je przeważnie samogłoska I.
Grziby, przikryć, skrziwić, warzić

Grupa RZl może być aji miasto RZE:

Drzić, umrzyć

A pochylóne sie smiynio w O:

Czarny – czorny
Miał – mioł
Wygrał – wygroł

Przed spółgłóskóm nosowóm je Ó miasto A, a miasto O:

Pón, sóm, móm, kón, bróna, ludzióm

O pochylóne sie prawi jak głoska miyndzy O a U:

Próg, wóz, kojściół

E pochylóne sie smiynio w Y, tak po spółgłóskach miynkkich, jak po twardych:

Chlyb, mlyko, biydny, niyśli

Eszcze cosi mało wiela wykaniu. We trzecij osobie liczby mnogij mogymy cosik rzyc jak chcym kogosi o cosikej popytać:

Panoczku! Nalejóm nó m sztamperlik gorzołki.
Ciotko, dajóm nó kapkym cukru.
Paniczko, pojczajóm mi na chwily m blajszyft.

LEKCYJA PATNOSTO

Każdy u nas na dziedzinie się jakosi inakszy mianuje. Miano się dostowo jak się człowiek rodzi. Kiejsi w chałupie, a dzisio už wyncyj we szpitalu. Kiejsi za Austryje były miana s nimieckigo: Rajmund, Adolf, Francek, ale eszce aji przed wojnóm za Starej Polski a za Niymców się dzieckóm dowało taki miana. Potym po wojnie ty miana były barzy rostomajte. Při mianie je nazwisko, kiere už zoleży łod tego skónd gdo je, a dycki je po naszych Fotrach. Dziołucha jak się wydo, to potym mo nazwisko po chłopie.

Jak się o kimsikej rzóndziło po nazwisku, to się potym prawilo eszce skónd je, a to zoleżało kany miyszkoł. Baji:

Wawrziczek s gróntu – mioł grónt
Tómica świnkorz – chowoł babucie
Krzympek tralala – groł na trómpecie w orkiestrze
Gróman s pasieki – miyszkoł při pasiece
Gabzdyl ze sztreki – miyszkoł nad sztrekóm
Kula spod lasa, łod lasa – miyszkoł pod lasym

Na gaździny się prawilo podle nazwiska a eszce się dodowało –ULA, -KA, abo –INO

Wawrzyczek – Wawrziczka
Kula – Kulino
Tómica – Tómicula
Paprota – Paprocino
Krzympek – Krzympekula
Gabzdyl – Gabzdylka
Bijok – Bijoczka
Gróman - Grómanka
Chmiyl – Chmiylka

Prawilo się aji na paniczke podle nazwiska a eszce dodowało –OWA

Gabzdyl – Gabzdylowa
Walica – Walicowa
Franek – Frankowa
Gróman – Grómanowa
Bijok – Bijokowa

Na młode dziołuchy, abo aji na paniczki się prawilo od kogo sóm:

Maryśka od Wawrziczka
Zofija od Kule
Helynka od Macury
Hanka od Bijoka

LEKCYJA SZESNOSTO

Nejstarsi u nas we familiji sóm Starzik je jim dziewiyndziesiónt roków, starka sóm kapke łod niego młodszy – je jim łosimdziesiónt szejsć roków. Jo móm dwóch starszych braci, jednemu je osimnost a drugimu sztyry a dwacet. Nejwiynkszy stróm u nas na zogrodzie to je starucny orzech. Starziczek prawili że go sadził eszce jejich Foter.

Latojś my mieli nejwiynkszm urode, a krowa sie łocieliła, a miała nejwiyncyj ciciek jako pamiyntóm. Nejwiyncyj mie dycki sere, jak Mama mi prawióm, żech je mały gizd, bo przeca chcym už być wiynkszy.

Stopniowani przymiotników:

Wielki – wiynkszy – nejwiynkszy
Ciyńki – ciyńżejszy – nejciyńżejszy
Miyńki – miyńkiejszy – nejmiyńkiejszy
Mały – miyjszy – nejmiyjszy
Biydny – biydniejszy – nejbiydniejszy
Leki – lekszy – nejlekszy
Długi – dłujszy – nejdlujszy

Stopniowani przymiotników taki jako baji ciyńki, lebo miyńki je podobne, jako w jynzyku staropolskim. Przymiotniki taki jako drogi, lebo długi majóm stopiyń wyższy bez wymian spółgłoskowych, co też je podobne jako w jynzyku staropolskim.

Jak sie pytómy wiela gdo mo roków, to idzie sie spytać na trzy sposoby:

Wiela móm (mosz, mo, mómy, mocie, majóm) roków?
Wiela mi (ci, mu, ónej, ónymu, nóm, wóm, jim, ónym) je?
Jak stary żech je (stary żejś je, stary je, staro je, stare je, starzi my sóm, starzi wyjście sóm, starzi óni sóm, starzi óny sóm)

Odpowiadano sie:

Wiela mosz roków? Wiela ci je? Jak stary żejś je? Jak żejś je stary?
Móm dziesiynć roków. Je mi dziesiynć roków.
Wiela majóm roków twój Starzik? Wiela je twoimu Starzikowi? Jak starzi sóm twój Starzik?
Mój Starzik majóm osimdziesiynć roków. Mojimu Starzikowi je osimdziesiynć roków.
Wiela mo roków twój brat? Wiela je twoimu bratu? Jak stary je twój brat?
Ón mo piynć a dwacet roków. Mojimu bratu je piynć a dwacet roków.

Jak gdosi je tak stary, jako gdosi inkszy to sie prawi:

Ón je tak stary jako óna. Ón mo tela roków jako (co) óna.
Ja je tak stary, jako (co) Jónek.
Wyjście sóm tak starzi, jako ciotka.

Eszcze cosi o mianach:

Jak sie pytómy jako kiery mo na miano, to idzie sie spytać na dwa sposoby:

Jako mosz na miano? Jako ci je?
Jako wóm je na miano? Jako wóm je?
Jako ónej je na miano? Jako ji je?
Odpowiadano sie na trzy sposoby:

Mi je na miano Jónek. Mómm na miano Jónek. Je mi Jónek.
Ónej je na miano Zofija. Óna je Zofija. Ónej je Zofija.

Starzikowi je na miano Adolf. Starzik majóm na miano Adolf. Starzikowi je Adolf.

LEKCYJA SIEDYMNSTO

Tacik mi prawióm, że do szkoły muszym chodzić cobych nie był łosioł. Tóž chodzym, ale raczy bych łoroł abo kidoł gnój, bo jakosik mi to wszecko do głowy nie wlażuje. Rachowani je najgorsze, bo mómy takigo rehtora, kiery cosik miałczy pod fusym a pote dziecka nie wiedzom co a jak. Nejradszy móm Biologije, bo sie uczymy o rostomajtych zwierzokach. Na geografiji zająś nó m rehtorka wyrzón dzo o całym świecie, jaki je wielkucny, a wiela je na nim rostomajtych rzeczy. Moźne kiejsi do świata pudym, ale terazy mó m dojść roboty dóma. Na historyji zająś sie uczymy co było kiejsi a už nima. Jako było sto roków tymu, a jako tysiónc. A jo se myślým, że czort wiy jako było, a wiy m jedno, że do szkoły muszym chodzić, a dobre noty do chałupy nosić, bo jak ni, to Tacik majóm hruby posek na mie narychtowany...

Jako sie robi ponikiere słówka:

Rzeczowniki, kiere majóm końcówke –IA sie w cieszyńskij rzeczy czyto a prawi s końcówkóm –IJA a –YJA, tak jako kiejsi w jynzyku staropolskim:

Geografia – Geografija

Historia – Historyja

Ortografia – Ortografija

Fotografia – fotografija

Kaligrafia – Kaligrafija

Rzeczowniki, kiere majóm końcówke –JA sie w cieszyńskij rzeczy czyto a prawi s końcówkóm –YJ

Demokracja – demokracyj

Fundacja – fundacyj

Demonstracja – demonstracyj

Monstrancja – mónstracyj

Partykuły:

Partykuły w cieszyńskij rzeczy, tak jako w jynzyku polskim to só m czynści mowy, kiere sie nie łodmiyniajóm. Nejwiyncyj sie używo: na, razy, yny, ni, ani, isto, by, lebo, niech, ja, bodej, a sie.

Na dyć sie podziwej Hanko jako to robi, a rób to do porzón dku.

Na hanej je tyn smiatok, pod dwiy rzami.

Wiela razy żech ci prawiuł, cobyś nie chlastoł.

Wejś do dzichty yny tela, wiela uniesiesz.

Ni, jo ci tela grajcarów nie pojczóm.

Nie było w aryndzie ani Jónka, ani Karła.

Ćmi sie na polu, isto bydzie padać.

Lepszy by było, coby tukej nie chodziuł.

Bydymy to siano wozić wozym, lebo nosić w dzichtach.

Trzeba mu rzyc, niech weźnie dwa amprzy.

Ja, a potym żech go widzioł jak szoł miedzóm.

Bodej, dyć ón ni mo w kapsie ani grejcara.

Yny sie na niego podziwej co wywodzo.

Jak sie prawi, że trzeja by było cosik srobić to idzie użyć czasownika mieć:

Mioł bych to dzisio zapłacić.

Mieli bymy tam dzisio zajechać.

Mieli byjście mu rzyc coby tego nie przedowół.

Miała bych dzisio zónść do ciotki.

Miało by sie to dzisio wybrać.

Miała byjs cosik dzisio dobrego uwarzić.

LEKCYJA OSIMNOSTO

Idzie jesiyń. Wszecko trzeja skludzać s pola. Rzepe sie swožo ku chałupie a dowo do corka do piwnice. Ziymioki też sujymy do corka, ale taki drobniutki, Tata niechajóm na sadzyni na wiosne, a wiynksze bydóm na łobiod. Sóm aji taki, kiere majóm boloki, abo sie jich przeciupało kopaczkóm, dowómy jich ekstra do miecha a bydzie sie jich warzić babuciowi. Rzepe sie też swožo ku chałupie, a wciepuje do corka do piwnice – bydzie się jóm warzić a dować bananowi, coby ś niego urosnół szpyrczok. Zieliny a to wszecko, co zbyło na polach sie poli, a dziecka wciepujóm zymnioki, kiere naszły eszcze ledzy kany na polu do roschajcowanej kupki trowy – to sóm pieczoki. Jabka, kiere my eszcze niedowno posbiyrali sie dowo do kopki. Marekwie, pietruzieli a ćwikle sie też dowo do kopki, abo do piwnice sie styrko do piosku. Liści lecóm ze strómów, dziyń je coros krótszy – Starka prawióm, że hned bydzie zima...

W naszej Cieszyńskij rzeczy ni ma imiesłowów. Ponikierzi spolszczajóm naszóm rzecz a styrkajóm do nij imiesłowy, ale tak sie nie śmi robić.

Szpatnie: Brakujóncy   dobrze: tyn, kiery chybio.

Wziyna brakujóncy kastrolek. Wziyna kastrolek, kiery chybio.

Szpatnie: Zeszywajónco   dobrze: ta, kiero zeszywo

Zebrała zeszywajóncóm nitkym. Zebrała nitke, kiero zeszywo.

Szpatnie: Opisujóncy   dobrze: tyn, kiery opisuje.

To je ksióńzka opisujónco jodło. To je ksióńzka, kiero opisuje jodło.

Szpatnie: Inspirujónco   dobrze: ta, kiero inspiruje.

Ta ksióńzka je inspirujónco. To je ksióńzka, kiero inspiruje.

Dycki miasto końcówki ÓNCY, ÓNCO, ÓNCE sie prawi czasownik, od kierego pochodzi imiesłów, a przed nim sie dowo zaimek KIERY.

Szpatnie: Piszóncy   dobrze: tyn, kiery pisze

To je chłop piszóncy po naszymu. To je chłop, kiery pisze po naszymu.

Eszcze kapkym, o tym, jako sie robi poniekierze słowa:

W ponikierych rzeczownikach, kiere na końcu majóm dwie spółgłoski, sie miyndzy nich styrko samogłoskym – przeważnie E:

Teatr: tyjater

Wiatr: wiater

Z Tatr: s Tater

Metr: meter

Piotr: Pieter

Kilometr: kilometer